

Van Groei naar Bloei

Verslag door Wiek Lenssen van de debatavond over intensieve landbouw te Café Cambrinus, Horst
maandag 9 oktober 2017

Sprekers voor de pauze waren:

Andre Vollenberg, (voorheen) agrarisch ondernemer in biologische vollegrond tuinbouw en auteur
artikel Van Groei naar Bloei.

Sieta van Keimpema, voorzitter Dutch Dairyman Board (DDB)

Guus Geurts, coördinator TTIP, CETA Landbouwcoalitie, publicist o.a. Aarde Boer en Consument

Hubert Mackus, Gedeputeerde Limburg, Groen, Landbouw, Infra, Rail en Monumenten

Frank Futselaar/ SP Tweede Kamer o.a. landbouw , natuur en visserij

Commentator (in de zaal) Pascal Plusquin , Partij voor de Dieren , Limburg

Welkomstwoord door Paul Geurts bij dit debat over landbouw, sector intensieve veehouderij

-----

André Vollenberg geeft een introductie op het thema vd avond: Van Groei naar Bloei.

N.a.v. zijn artikel/publicaties (o.a. De Limburger):

André heeft een economische opleiding genoten waarna hij een bedrijf in biologische
vollegrondtuinbouw tot aan zijn pensioen gerund heeft in Grubbenvorst. Begonnen in de preiteelt,
zag hij in de jaren 70 geen uitdaging meer in een productie van meer en meer, en schakelde over op
de biodynamische landbouw, wist dit bedrijf uit te breiden tot 30 hectare met 12 teelten, 6 vaste
werknemers en 10 tot 15 losse medewerkers,

Na zijn 50ste zette hij dit voort met minder producten: 2 teelten, maar door de grote vraag bleef het
druk. Ook met het oog op de bedrijfsopvolging selecteerde hij de teelt naar de netto toegevoegde
waarde en relatief weinig investeringskosten. Daarmee kon hij op zijn 57ste zijn werkzame periode
afsluiten. Die netto toegevoegde waarde stelt hij tegenover de intensieve veehouderij, waar
doorgaans vooral bulkproductie centraal staat.

Huidige situatie: Na het klimaatakkoord wil Nederland meer bossen en groen aanleggen naast meer
duurzame energie. In de landbouw is met de mestvergisting echter het paard achter de wagen
gespannen. Banken en overheid ontkennen dit, maar dit leidt niet tot broeikasgasreductie en wel tot
meer uitstoot van secundair fijnstof. De burger betaalt hier indirect voor via de subsidies aan de
veehouders. Sowieso wordt de vergroening afgeschoven op de burgers, via hogere ziektekosten en
groenbelasting. Verder is Nederland als 2^e importeur van soja ook sterk verantwoordelijk voor de
kaalslag elders in de wereld.

De intensieve veehouderij veroorzaakt een fosfaat- en stikstofoverschot en bevordert de
verpaupering van het platteland, o.a. door leegstand , bedrijfsbeëindiging van vele boeren en
achteruitgang van de leefbaarheid.

Een integrale aanpak is nodig: geen nieuwe vestiging, geen stimulering van nog meer productie maar
streven naar zelfredzaamheid, meer toegevoegde waarde in de bedrijfskolom en verbreding.

De overheid kan hieraan bijdragen door rechten uit de markt te nemen, de import van veevoer aan banden te leggen, denk ook aan het reduceren van voedselonttrekking of tegengaan van dumping van voedsel in ontwikkelingslanden, en verder maatregelen treffen tot fijnstofreductie. Vrijwillige bedrijfsbeëindiging met het opkopen van rechten door de overheid, werkgelegenheid aan agrariërs bieden in de natuurontwikkeling, vanuit Nederland geen levende varkens exporteren. De maatschappelijke kosten zijn immers het dubbele van de exportwaarde. Productie van bulk is niet duurzaam, men dient zich toe te leggen op het beperken van logistiek. Technische levensduur moet belangrijker zijn dan economische levensduur: dat is een duurzamer uitgangspunt.

Agrarische ondernemers dienen diversiteit en kwaliteit na te streven, dit kan men vinden in de biologische landbouw waardoor die kan dienen als verrijking voor mens milieu en de aarde. Ook echt vakmanschap bieden voor de jeugd, die een productievere toekomst meer gemotiveerd ingaan met het oog meer op kwaliteit dan op kwantiteit.

Guus Geurts: presentatie rechtvaardige en ecologische voedselvoorziening

Guus geboren in Veulen op melkveehouderij, werkt voor Aarde Boer Consument (ABC), Rechtvaardig Landbouwbeleid en is landelijk TTIP- en Ceta-coördinator,

Guus: onze voedselvoorziening produceert grote milieuproblemen. Het Intensieve landbouwsysteem is een belangrijke veroorzaker van CO₂ uitstoot, o.a. door grootschalige import van soja met de daaraan gekoppelde boskap elders, grote afhankelijkheid van fossiele brandstoffen, afbraak organische stof in de bodem, en lange transportwegen voor voedsel.

De gevolgen zijn groot, zoals temperatuurverhoging die momenteel vooral merkbaar is bv in Afrika, Australië, met frequent optreden van droogte, overstromingen, het afsmelten van gletsjers waardoor watertoevoer in gevaar komt, bv in de Andes, de Himalaya, en meer verzilting van de bodem door toenemend binnendringen van zout water in binnenland.

Er wordt geschermd met valse klimaatoplossingen. In de Sojateelt wordt bijvoorbeeld Brazilië verantwoordelijk gesteld en niet wij als afnemers of de handel en de verwerkende industrie. Zo ook wordt Indonesië verantwoordelijk gesteld voor de gevolgen van Palmolieteelt en niet wij

We naderen het Peak oil punt, de toenemende verbouw van alternatieve biobrandstoffen betekent land voor voedsel uit productie nemen. Wereldwijd raakt de fosfaat op binnen 20 tot 50 jaar, en met de voortgang van de grootschalige soja import is er geen sprake van recycling of gesloten cyclus met gelegenheid tot bodemherstel.

Er is sprake van toenemende waterschaarste en een sterke afname van de biodiversiteit, terwijl de vraag naar vlees alleen gaat stijgen. De vraag wordt ook groter naar biobrandstof als de olie op raakt.

Oplossingen zitten vooral in ander handelsbeleid. De vrijhandelsverdragen zijn een belangrijke oorzaak van de problemen:

Na de oorlog kende Nederland vooral grondgebonden landbouw, met de GATT werd de lokale landbouw nog beschermd tegen dumping op de wereldmarkt. Maar sinds jaren 90 verdwenen de meeste importheffingen, bijvoorbeeld ook die op soja waardoor de lokale graanproductie niet meer kon concurreren. Met exportsubsidies aan boeren konden tegelijkertijd voedselproducten worden gedumpt in ontwikkelingslanden tegen lage prijzen, hetgeen ook oneerlijke concurrentie inhoudt met lokale boeren.

Nu kennen we een systeem van inkomenssubsidie en is de melkquotering afgebouwd. De WTO raakte in het slop, nu komen er steeds meer vrijhandelsverdragen, zoals TTIP, Ceta, Mercosur en we zullen daardoor in de nabije toekomst bijvoorbeeld vooral Brazilië zien toenemen als leverancier van goedkoop kippenvlees en varkensvlees

De hoge kwaliteits- en dierwelzijnsnormen in de EU zullen het dan afleggen tegen de veel lagere (lees goedkopere) normen van ook landen als Canada en de VS. Varkensvlees en rundvlees komen naar hier in importvrije quota, we hebben hier al een productieoverschot dus dat houdt dan in: nog verdere prijsverlaging en oneerlijke concurrentie. Een ander voorbeeld zijn legbatterij-eieren uit Oekraïne die gaan concurreren met Nederlandse eieren.

Dit is desastreus voor de landbouw in Nederland, vooral voor alle duurzaamheidsstandaarden. MKB en vakbonden willen deze verdragen niet. Maar de LTO wil TTIP wél, want die zitten zelf erg dicht bij de agro business. De melkveehouderij is ook tegen TTIP gekant, door de hiervoor geschetste verlaging van de standaard. De verwerkende industrie gaat immers vrij inkopen op de vrije markt: wie profiteren? Niet de Nederlandse boeren. Bij verdere liberalisatie kan Afrika straks alleen nog ruwe grondstoffen leveren, met als gevolg verdergaande honger en armoede op het platteland, nog meer migratie naar de stad en naar Europa. Zo is de EU mede veroorzaker van een deel van de vluchtelingenstroom, terwijl dit hier voedsel biedt aan rechtsextremistische sentimenten. Deze analyse ontbreekt echter volledig in de media.

Op de wereldmarkt verdringt biobrandstof steeds meer grond voor voedsel, plantages voor biobrandstof (rietsuiker, soja) worden nog steeds groter ten koste van kleine boeren en inheemse volkeren: deze worden verdreven en vermoord, net als milieuactivisten, hetgeen in Brazilië veelvuldig voorkomt. En inmiddels wordt de Amazone weer opengesteld!

Zijn er alternatieven? Ja: vrijhandelsverdragen stoppen, teelten en kringlopen regionaal organiseren, zoeken naar bio-vriendelijker teelten zoals bijvoorbeeld hennep teelt in plaats van katoenimport (Katoen is de absolute 'kampioen' in waterverbruik en bestrijdingsmiddelen)

Qua landbouwbeleid: meer importheffing op soja, zodat de eiwitteelt voor veevoer in Europa zelf kan plaatsvinden. Ook importheffingen invoeren op oliehoudende gewassen zoals palmolie. Zorg dat de EU zelfvoorzienend kan produceren. Verder het bieden van een kostendekkende prijs aan boeren voor hun producten en de boeren gaan betalen voor het leveren van 'groene diensten': zoals het bewaken van een ecologische voedselproductie, boeren kunnen worden betaald voor klimaatoplossingen in de vorm van subsidies: dat betekent dat de goede boer wordt gesubsidieerd.

Door verdere importheffingen valt de concurrentie weg, kan men de lokale milieu- en dierwelzijnseisen verwerken, vergroening doorvoeren. Daarbij dient er een ecotaks te komen op brandstof en pesticiden, de belasting op arbeid kan dan ook omlaag. De consument gaat meer betalen maar dat moet ook, zie het argument: 'voldoen aan de kostprijs voor boeren'. Deze maatregelen bevorderen ook de leefbaarheid en werkgelegenheid op het platteland. Ook ontwikkelingslanden mogen hun markten beschermen.

Dat is tegelijkertijd werken aan oplossingen om klimaatverhoging tegen te gaan. We sluiten de kringlopen voor minder CO₂ uitstoot door transport, het sparen van bossen en om het fosfaatprobleem aan te pakken.

Sieta van Keimpema: voorzitter Dutch Dairymen Board

De DDB als organisatie van melkveehouders streeft naar kostendekkende prijs met volumebeheersing.

Stel de prijs is 50 c per liter: iedere boer wil dan zoveel mogelijk produceren, met als gevolg overproductie. De Europese commissie schaft quotering af, want er zou een enorme vraag zijn naar onze zuivel. Maar nee, de praktijk leert: overschot, lage melkprijzen, veel boeren moeten herfinancieren, veel boeren in de schulden.

Benadering van Sieta: vraaggericht produceren voor een kostendekkende prijs. De winsten van de melkhandel worden nu niet doorgegeven aan de boeren. Hoe is de wetgeving nu? Mijn melk wordt opgehaald, ik krijg niet betaald maar ik moet maar wachten wat het opbrengt. De industrie krijgt dus een gratis product, zet dit af in de markt en wat er over blijft krijgt de boer. Is dit een vrije markt? Nee, de zakenpartners staan absoluut niet op gelijk niveau.

TTIP en Ceta zijn voor boeren funest, vanwege de hogere voorwaarden/ productie-eisen hier. Productie in Canada en VS scheelt heel veel in kosten. Dat is valse concurrentie; hier eisen stellen en tegelijkertijd de achterdeur open zetten voor goedkopere producten. Opschaling wordt daarmee gestimuleerd, Herstructurering in de varkensteelt is al gaande, veel boeren moeten stoppen onder druk van opschaling.

Kostendekkende prijs met regulering werkt wél: de melkfabriek krijgt x aantal liters voor kostendekkende prijs en de vraag bepaalt het aanbod. Consumenten en producenten hebben nu geen macht. Wie wel? Een paar fabrieken en supermarktketens bepalen alles.

Allerlei maatregelen als herstructurering werken niet, het geld blijft uiteindelijk toch bij multinationals hangen,

Verder: meer dan de helft van de elektriciteit in Nederland gaat op aan internetgebruik! We mogen het net eigenlijk niet uitbreiden, het moet eigenlijk beperkt worden, maar dit mag niet van de overheid. Beperken mag niet, zie ook in de luchtvaart. Als boeren in een regio wél worden ingeperkt dat geeft de overheid de ruimte die dit oplevert aan de luchtvaart.

Ook ons consumptief gedrag veroorzaakt enorme problemen: overconsumptie, en overvoeding, bananen uit Zuid-Amerika en kiwi's uit Nieuw-Zeeland wil iedereen. Overproductie aan de ene kant en tekort aan de andere kant van de planeet.

Sieta: een koe is een vd grootste recycle machines van de natuur. Koeien maken melk uit etensafval. Grasland bindt meer CO₂ dan bos.

Sieta wil af van vrijhandelsverdragen: Genoeg is beter, geen overproductie. In Afrika komt een explosieve bevolkingsgroei opging: dat moeten we niet platgooien met dumpproducten maar opleiden tot ze zelf hun standaard kunnen verhogen.

Verandering is nodig : niet enkel de multinationals zichzelf verder laten verrijken. Boeren geen subsidie geven maar een kostendekkende prijs. Met vraaggerichte productie, dit kan wel als de wil er is. Niet door heel veel op het bord van de boeren te leggen maar op hoger niveau dit beleid aan te passen.

Frank Futselaar, woordvoerder landbouw natuur en voedselveiligheid voor de SP in de 2^e kamer. Woonde eerst in Groningen, nu in Zwolle

Nu in de demissionaire periode had hij rust verwacht, maar stalbranden en fibronileieren verstoren die rust. In februari jl. was hij bij een verkiezingsdebat in Zwolle, een door LTO georganiseerd debat onder vooral christelijke melkveehouders. Een totaal verschillende beleving van de stand van zaken onder deze tak melkveehouders, geluiden als:

‘Het draagvlak voor de intens landbouw is nog even groot als altijd’ Wat een totaal verschil in belevingswerelden, vergelijk dit bijvoorbeeld eens met de partij vd dieren...

De rest van de wereld kijkt naar Nederland en denkt: hoe efficiënt! Dierenwelzijn? Top! Antibioticagebruik? Omlaag. Innovatief! Met een paar duizend vierkante kilometer de wereld voeden...

Een andere kijk hoor je op feestjes: termen als ‘landschapspijn’, verschraving van biodiversiteit. In Brabant woedt een oorlog tussen varkenshouders en overheid. Gelderland wil een stop op de geitenhouderijen met compensatie voor Q-koortsslachtoffers, excuses (komen veel te laat), er woedt een discussie over fijnstof, vogelgriep en dan de afgelopen horrorzomer: zeer veel stalbranden en de fibronilvoedselrel. Verzet tegen mestfabrieken. Groei in mestfraude, mestexport en mestprobleem. Brussel tikt Nederland op de vingers: teveel stikstof in het water, teveel mest, de waterwingebieden zijn niet meer zuiver (glyfosaatvervuiling uit bestrijdingsmiddelen)

“Het is allemaal de schuld van de boeren...?” Nee klinkt het op links, er is nu een grens bereikt op tientallen deelonderwerpen. Volksgezondheid, milieu, het draagvlak dreigt te verdwijnen. Vroeger was er kritiek uit de stad, tegenwoordig zijn het de burens tegen geur en fijnstof.

Welke oplossingen zijn er? Heel Nederland wordt niet opeens vegetariër of biologische boer. Maar grondgebondenheid moet wel de basis zijn: een gesloten eigen cyclus, weidegang is daarvan onderdeel, want wij vinden het met zijn allen leuk en we zijn bereid daarvoor te betalen. Meer eisen stellen aan boeren maar met een vergoeding daartegenover stellen. De agrarische sector biedt voor veel problemen namelijk ook een oplossing, bijvoorbeeld beheer weidevogels, landschapsbeheer, waterberging e.d.

Het streven moet gericht zijn op een duurzaam verdienmodel: een stabiele prijs. Maar supermarkten beginnen weer te stunten met melkpreizen, vorige week alweer: 30 % minder terwijl de sector moet inkrimpen vanwege overproductie. Een stabiele prijs is noodzakelijk voor ondernemers om te kunnen investeren.

Productie is geen doel op zich. Ook in het agrarisch onderwijs, geen plankgasboeren kweken, niet alleen maximale productie nastreven en export-denken. Niet alleen denken in technische oplossingen. Vaak zijn dit schijnoplossingen, zie bv de luchtwassers die weer de oorzaak zijn van stalbranden.

Probleem: in Europees verdragen staat nog steeds dat het doel is: productievergroting. Dat doel is de juridische grondslag voor beleid. Ook in Europa dient men te streven naar lokale productie en afzet. Geen gesleep met varkens voor parmaham. Nederland staat in de EU aan de vergroeningskant, moet de daad bij het woord voegen.

Hubert Mackus, CDA-gedeputeerde o.a. landbouw en verkeer.

De agrofood is de topsector van Limburg. Er is echter noodzaak tot verduurzaming, dit moet ook van het klimaatakkoord. De bevolking groeit en eiwitconsumptie neemt toe. Hoe gaan we de wereld voeden? Met rijst of kip? Hubert is er geen voorstander dat wij dan al die kippen moeten maken. Stikstofdepositiebeleid is enigszins werkzaam: we zien een afname. Varkens stijgen niet explosief maar het aantal blijft min of meer gelijk en het aantal kippen is gedaald. Er is wel sprake van concentratie, bedrijven nemen af. Europa zegt, op macroniveau: de intensivering heeft een hoop milieuwinst gemaakt. Maar als je op microniveau kijkt, zie je meer fijnstof. Er is bijvoorbeeld meer dierenwelzijn behaald (scharrelkippen), de ammoniak daalt, geur daalt, maar de fijnstof stijgt.

Volgens de Milieufederatie moeten we wel doelen halen. Mackus zit ook in industrie en verkeer. Vaak zie je een technische oplossing maar komt er ergens anders een probleem bij (bijvoorbeeld; een zuinige motor geeft meer fijnstof)

Wat is Limburg zijn kracht? Dat is export, we zijn sterk in innovatieve kennis (voorbeeld melkrobots), onze goeie duurzame initiatieven exporteren.

Er zijn problemen rond de Intensieve veehouderij zoals meer longontsteking, overige ziekten in mindere mate. Heel Nederland biologisch is echter niet de oplossing voor klimaatprobleem: eco-modernisten pleiten voor behoud van hoog intensief model met vrije ruimte voor de natuur. (Omdat we op 1 hectare meer telen dan elders)

Van macro naar regionaal niveau, als we kijken naar overlast door emissies: 1 deel produceert voor de open markt. Maar het boerenlandschap van Zuid- Limburg is veel kleinschaliger. Daar werkt schaalvergroting niet maar dan moet er daar ook meer betaald worden voor hun producten. Maak een duidelijke keuze: kies voor hoog productief of biologische landbouw, dit is ook opdracht voor de overheid.

Vroeger waren er veel boeren, daardoor was er veel draagvlak, nu zijn er minder boeren en steeds meer kritische burgers. Kansen liggen in Biobased, future farming en productie van vervangende eiwitten. Er is een toenemende consumptie van eiwitten: in Noord- Europa en Australië meer vraag naar plantaardige eiwitten en in andere delen meer naar dierlijke eiwitten. Kansen zijn er in vervangende eiwitten als bijvoorbeeld de Black soldier flies. Die vliegen eten vis op, zijn goede afvalverwerkers. Het eiwit van de vliegen wordt aan vee gevoerd. (Is Venloos bedrijf)

Met alle ketens die eraan vast hangen: hoe maak je een transitie van de landbouw, die beter, duurzamer is zonder dat je als overheid te rigoueus ingrijpt. Je moet bijvoorbeeld geen 2^e mijnsluiting creëren. Om bij het vorige voorbeeld te blijven: Insectenteelt is goed voorbeeld: insecten telen in plaats van een kippenstal.

Hubert Mackus noemt als good practice van innovatief landbouwbedrijf: Kipster Venray: die zetten in op kwaliteit: geen emissie, diervriendelijk, maken afspraken met Lidl, onder invloed van consumentenorganisaties: de consument krijgt invloed op de prijs. Met enkel retail is dat ook vaak enkel een kostprijsdiscussie.

In de suikerbietenteelt zien we innovatie in het ontleden tot vezel voor papier en eiwit voor veevoer. De Provincie stimuleert deze innovatie. Het doel van de provincie is niet meer kippen en varkens erbij maar goede voorbeelden van verduurzaming stimuleren.

Pascale Plusquin, geeft als fractievoorzitter van de Partij voor de Dieren provincie Limburg, commentaar op bijdragen van de sprekers. Ze bedankt André voor zijn bijdrage en strijd lust. Conclusie: ons handelen maakt multinationals rijker maar de wereld armer.

Bijdrage van dhr Geurts: briljant , we moeten TTIP en Ceta buiten de deur houden , we willen geen chloorkippen.

Aan Sieta van Keimpema: een koe eet 7 x zoveel als mens en veel water. De exportstrategie verpest de lokale markt in andere delen van de wereld. Een voorbeeld is Goudse kaas in Roemenië, herders gaan daar failliet. En waarom moeten wij de slager van Europa zijn? Met dank aan Futselaar roept ze op tot een halt aan geitenhouderijen in Limburg.

Aan Dhr Mackus legt ze voor dat met betrekking tot een maatschappelijk draagvlak voor IV de LTO Limburg wél al maanden aan tafel zit met hem, maar de kerngroep Gezonder Limburg, die duizenden Limburgers vertegenwoordigt, moet ook aan kunnen schuiven voor medebepalen van het beleid. Volgt Mackus het voorbeeld van Brabant of juist niet?

Biologische kippenboerderij hebben onder de streep zoveel meer voordelen, maar Limburg bungelt nderaan.

Biodiversiteit holt achteruit. Grote boeren worden groter, de werkgelegenheid is er vooral voor migranten uit het Oostblok. De Partij van de Dieren wil een bouwstop voor stallen: zie de Nederlandse malafide varkenshouder die uit Duitsland is geweerd en nu in Limburg mag beginnen. Pascal pleit voor een stop op uitbreiding.

Ze voelt veel voor de oplossingen van André: de intensieve sector produceert veel maar wentelt de kosten voor probleemoplossing op de bevolking af. In geval van mestprobleem: wordt de oplossing gezocht in peperdure mestverwerking. Voor de ammoniakuitstoot en fijnstofproblematiek wordt een oplossing gezocht in luchtwassers: die bieden geen oplossing maar meer problemen: stalbranden, etc. Door de stikstofemissies wordt het draagvermogen van de natuur overschreden. Dit wordt hersteld met belastinggeld. Voor wat betreft leegstaande stallen bedenkt men 'ruimte voor ruimte'. Beter is om te stoppen met noodverbanden maar te beginnen aan de bron. Zie ook werkgroep Behoud de Peel: de afkoop van productie- en milieurechten.

Stimuleer landschapsontwikkeling in samenwerking met de agrarische sector, dat is haar uitdaging aan Hubert Mackus. Weerstand en verzet van de burgers groeit, dit uit zich in meer rechtszaken en acties.

Debat sprekers onder elkaar en met de zaal

Frank: uiteenlopende opvattingen zijn hier aanwezig, maak daar gebruik van door een constructieve toenadering in debat.

Paul verzoekt om de schaal terug te brengen naar onze regio.

Het publiek kan nu vragen stellen:

Kitty Verlinden: aan Mackus. die beweert: voor hier 1 dier minder heb je 2 a 3 dieren nodig in het buitenland. Maar die telt milieukosten niet mee: de mest, de soja, export, dit alles wordt niet meegeteld. Kitty: leer andere landen dan om zelf te produceren.

Guus Geurts: Unilever zegt: "leer chinezen ijs eten en hun haren wassen." Westerse consumptiepatronen exporteren? Is dat niet te koloniaal?

Rob Grootjans, geïnteresseerde burger heeft vraag aan Sieta. Rob heeft interesse in gezonde voeding. De waarheid ligt in het midden. Hoe kun je samenwerken met deze meningen?

Sieta: door coördinaten te stellen. Teveel politici laten zich sturen door multinationals, helaas. We moeten andere coördinaten stellen. De sector koe: laat koeboeren daaraan verdienen. Wij leven met de natuur. Alle boeren ervaren druk op hun gezinsbedrijf door gebrek aan geld. Boeren moeten omschakelen naar biologisch en dat moet dan bovendien goedkoper. Nee, je moet betalen wat het kost. Een liter kostprijs zit op 45 cent: die verkoopprijs heeft Sieta de laatste 15 jaar nog niet bereikt.

André Vollenberg: Als Nederland moet produceren voor exportmarkt in multinationale sfeer dan kunnen wij als burgers daar geen invloed op hebben, maar we mogen wel betalen voor de schade.

Mackus: Sieta heeft gelijk, we moeten rekening houden met het landschap, bv in Gulpen, als je daar zit, wat wil je dan het liefste en zit je dan wel op de goede plek? De markt die daar bij past, is biologisch, streekgebonden: dat willen we als overheid stimuleren. Maar dat is één sector. we hebben ook oog voor andere sector zoals de exportsector.

Geurts is voorstander van het zoeken van bondgenoten in Europa, die zich keren tegen Neoliberalisme. Niet zeggen: "Europa, dat gaat toch niet lukken."

Sjraar Geelen was in Venlo scharrelvarkenshouder. Mackus opmerking : een varken is een recycleproduct. Sjraar: maar dan moet je niet verwachten dat wat je erin doet dat die daar automatisch hoogwaardig eiwit-output van maakt.

Principe van de schone-stallenprincipe: heeft gevolgen voor de diervriendelijke stallen. Wat is het antwoord van Mackus hierop? Er is soms sprake van een dilemma tussen dierenwelzijn en milieu

Mackus: vroeger was het varken afvalopruimer. Een X percentage afval is nodig om een x hoeveelheid dierlijk eiwit te produceren. Voor wat betreft het stalsysteem; hij kreeg een voorstel voor emissie nul met dierenwelzijn in één stal, met daarbij de vraag om geld van de overheid. De reactie van Mackus was: waarom niet met geld van de Lidl? Een recente Innovatie van het Openstalsysteem biedt 85 % ammoniakreductie.

Sieta: er is een ruimtelijk dilemma: in bepaalde provincies lopen dieren buiten maar dat is ook afhankelijk waar de wei voor wordt gebruikt: In Friesland is de grond enkel geschikt voor gras, daar is geen akkerbouw. in de Flevopolder is veel akkerbouw dus weinig ruimte voor gras. De koeien gaan daar dus niet naar buiten. Voor boeren is de gezondheid van de dieren verder overigens heel belangrijk, want als de koe ziek wordt dondert het inkomen naar beneden. Je kunt ook niet alles zomaar geven aan koeienmagen.

Francien Thielen, boerendochter. Haar vader dacht verder: zette een stip aan de horizon. Ieder mens heeft recht op voedsel en geluk en vreedzaam bezig zijn in de natuur. Waarom geldt dat niet voor boeren en indianen in Brazilië? Of een boer in Ghana, die gesubsidieerde kippen uit Nederland eet. Mensen kunnen verrekken: hier, in Ghana en Brazilië.

Hubert Mackus: we leven niet zo sober als indianen, willen dat over het algemeen ook niet. Als we in aantal naar 2,5 miljard Afrikanen gaan dan willen die ook gevoed worden. Mackus is het overigens wel eens met opmerking over soja die levens van indianen bedreigen.

Guus: kipfilet en uien gaan vanuit Europa naar Afrika. Maar die boeren daar kunnen zich daar niet tegen beschermen, tenzij ze importbelasting mogen heffen, maar dat mag weer niet door vrijhandel.

In Roemenië drukken Nederlandse kaasmakers Roemeense herders weg, dat is hetzelfde verhaal.

De vraag naar dierlijke eiwitten verhoogt, maar dan moeten wij onze overconsumptie hier verlagen. En niet miljoenen hectaren buiten Europa in beslag nemen.

André: alle handel over de wereld vreet energie, we sturen containers vanuit Venlo naar China met slechts 1 euro verdienste. Funest doel is dat onze leefomgeving verslechtert. Dat is het gevolg van internationale handel.

Pascale Plusquin: in derde wereldlanden produceren ze ons veevoer voor export naar elders. Er is nu een exportpromotie gemaakt om Chinezen melk te laten drinken zonder lactose...

Wij verzoeken nogmaals om Limburgse actiegroepen in 'Limburg Gezond' toe te laten tot de beleidsnota landbouw. De LLTB praat al maanden mee, laat die kerngroepen ook meepraten want

die vertegenwoordigen 4x zoveel mensen. Mackus had al toegezegd voor komende 17e november dat deze groepen mee mogen doen.

2e vraag van Pascale: is er dan bijvoorbeeld een doorrekening van het plan van André? Mackus: op de rotonde moeten ondernemers zelf nadenken, dat kunnen wij niet iedereen opleggen.

Rien Rops is aanstaand melkveehouder. Wie werkt er met kippen, koeien? Wie werkt er met groene energie? De boeren. Windmolens zijn aardig maar in de Noordoostpolder weten ze al dat de windmolens niet worden terugverdiend. Zonneparken worden aangelegd maar daaronder groeit niets, erboven wordt het zeer veel warmer.

André: windmolens worden niet terugverdiend. Als we de kosten van de Intensieve Veehouderij allemaal meenemen dan lukt dat ook niet kostendekkend. Energie: windmolens worden binnen 10 jaar vervangen, te snel vanwege nieuwe subsidieregelingen. Oplossing voor de zonnepanelen: leg ze op platte daken in Horst en omgeving, maar niet op landbouwgrond. Daar pleit hij al jaren voor.

Sieta: het plan in Melderslo om op de grond zonnepanelen neer te leggen? Sieta is niet enthousiast, kijkt liever naar gras. Op kleine schaal energie opwekken uit mest is ook een goed alternatief, met kleine vergisters zoals in Zuid-Duitsland, maar dat levert de grote multinationals niets op dus wordt het verboden, terwijl dit in Zuid-Duitsland juist heel goed werkt. Er is politieke onwil. Zo ook kan een volumeregeling er morgen zijn, als de minister dit morgen zegt.

Rien Hops: Wie is er over 20 jaar nog veeboer? Met inkomsten uit subsidies? De overheid wil subsidies geven om een voet tussen de deur te houden. Guus Geurts: iedereen met grond krijgt nu subsidie. Stop daarmee, geef de boer een kostendekkende prijs en geef alleen boeren die iets doen voor milieu en maatschappij daar kostendekkend iets voor. Voor wat energie betreft: de grootverbruikers krijgen subsidie op energie, kleinverbruikers krijgen niets.

Hubert Mackus: wat relevanter is: laat men vanuit de markt goede prijsafspraken maken, dan laat die subsidies maar zitten.

Sieta: Het juridisch kader ligt er, dat is in de jaren 80 al ontwikkeld in Europa.

Edwin Michiels (varkenshouder en voorzitter LLTB Horst aan de Maas): er is een sterk misverstand: de import van de soja wordt geprojecteerd op Nederland maar dat is maar een klein gedeelte want Nederland is exporthaven (doorvoer). Dan is er nog de sojaschroot: dat is maar een bijproduct van de soja en die wordt aan het vee gevoerd. Agriterra zendt boeren uit, laat iedereen meepraten aan tafel. Welke pretenties heeft Limburgs panel om deze problematiek op te lossen?

Wiek Lenssen: dit is een veelgebruikte maar onjuiste voorstelling van zaken door met name de veevoederindustrie en de soja-industrie. Sojaschroot (sojameel voor veevoer) is geen bijproduct, maar al zo'n veertig jaar het hoofddoel voor de verbouw van soja, naast sojaolie als tweede (kleinere) hoofdproduct (als levensmiddeleningrediënt). De vraagprijs van soja op de wereldmarkt wordt in eerste instantie dan ook bepaald door sojameel voor veevoer. De industrie probeert het vaak voor te stellen of er nu eenmaal een soort soja-afvalproduct ontstaat bij de winning van sojaolie, dat in plaats van weg te gooien nog een nuttige toepassing heeft. Met dat argument wil men de medeverantwoordelijkheid voor het verdwijnen van duizenden hectaren oerwoud in Zuid-Amerika verkleinen of teniet doen.

Sieta van Keimpema: geef een signaal naar Den Haag: er is een grote massa die het anders wil.

Guus Geurts: nu is het beleid erop gericht om arbeiders uit het systeem te krijgen, de grondstoffen zijn te goedkoop. Boeren moeten stoppen, de LTO maakt het niet uit. Guus wil juist bescherming voor zoveel mogelijk boerenbedrijven.

André Vollenberg: in zandgebieden moeten we niet naar Biovergisting toe want we moeten de organische stof bewaren voor de bodem. Bij monovergisting halen we koolwaterstoffen uit de mest, maar die zijn juist goed voor de grond.

In het algemeen geldt voor het beleid: verbeter de wereld, begin bij jezelf en dat is: denk regionaal met uitstraling naar buitengebied. Maar niet langer: meer en meer en meer voor de wereldmarkt

Geert Ambrosius: Als biodiversiteit uitsterft, dan sterven wij uit. Geert is opgegroeid op een gemengd boerenbedrijf. Hij is nu actief in agrarische opleidingen, is zelf hobbyboer en lid van Natuurrijk Limburg. Het geld dat daarin omgaat is minimaal. Oproep aan Mackus, besteed meer budget aan Natuurlijk Limburg want daar gaan nu slechts peanuts naar toe.

Mackus; er gaat meer geld naar natuur dan naar landbouw in Limburg.

Geert: de slogan 'agrariërs zijn onderhouders van de natuur', is geen waarheid: rond een melkveebedrijf is vooral gras. Zet daar dan meer middelen op in. Veel koeienboeren zaaien enkel gras, biodiversiteit is veel meer dan wat je aan een koe wilt geven. Een grens tussen perceel en openbare weg is er niet meer.

Mackus: hoe kun je met meerdere partijen biodiversiteit verhogen, daarover zijn we nu in gesprek.

Sieta: boeren verdienen zo weinig dat ze wel gedwongen zijn alles met gras in te moeten zaaien voor de hoogste opbrengst. Waarom stoppen boeren met het inzaaien van bloemetjes? Omdat er te weinig vergoeding voor krijgen: dan moeten ze er wel weer mee stoppen

Geert: het beleid in Limburg wordt gemaakt door de LLTB, en dan mogen de burgers voor de vorm nog wat zeggen. Een oproep aan Mackus om daar wat aan te doen.

Elly Michiels-Fleuren: er is een oproep tot dialoog; maar die dialoog constateert ze helaas ook vanavond niet. Termen als biodiversiteit: ja, maar Elly heeft bloembollen (zonder gif), die gaan naar China, Amerika e.d. maar daar mag geen vervuiling in zitten in de zin van kogeldistels of iets dergelijks. Wij als boer moeten elke meter zwaar betalen. Dat is de realiteit, een bloemetje brengt niks op. André begon met 4 hectare voor 4 gulden, en kon uitbreiden, Elly moet nu 8 euro betalen per hectare en kan echt niet op haar 57ste de zaak met winst verkopen, zoals André.

Elly: gericht aan Guus Geurts: een vleestaks, leuk en aardig, maar waar komt de taks dan terecht?

De maatschappelijke bijdrage van de agrosector is: betaalbaar en gezond voedsel voor iedereen.

Elly- gericht aan Hubert Mackus: heel veel ondernemers zitten op een rotonde, die kunnen geen afslag nemen, maar dat komt juist door de politiek. Verder is er postzegelpolitiek: er is een mestoverschot maar binnen de EU hebben we geen mestoverschot. Maar mijn mest mag niet terug naar Polen terwijl er wel grondstoffen uit Polen naar mijn bedrijf komen.

Antwoord Guus: boeren moeten kostendekkende prijs krijgen maar krijgen die niet op de wereldmarkt. Wij hebben mestoverschot omdat we zoveel soja importeren. Mest is waardevol .

Sieta van Keimpema: wat betreft mineralen: return to sender en het probleem is opgelost. Wij hebben hier een overschot en ergens anders is tekort. Verder: de vakkennis van boeren wordt gemarginaliseerd, Burgers moeten zich gaan verzetten maar met oog voor het belang van de boeren.

Mackus: op de rotonde is in ieder geval een betrouwbare overheid nodig

Elly: de burger moet ook betrouwbaar zijn: die wil scharrelkippen maar dan is er weer meer fijnstof.

André: Behoud de Parel wil actief meedenken met andere partijen, ze willen de confrontatie aangaan maar ook meepraten met de 'tegenstander'. Maar een groot probleem is het logistieke: het gesleep over de wereld.

Elly Michiels-Fleuren: het gaat om eerlijkheid, ze hoort te vaak een mooi verhaal, maar achter de rug om een slecht verhaal. Er wordt over de IV-sector gesproken, het gaat dan in feite om 4 bedrijven waar de discussie over gaat en 500 bedrijven worden er op aangekeken.

Paul Geurts: een dialoog moet tot stand komen, dat is ook de inzet van onze werkgroep en daar zijn dit soort avonden voor. Biologische landbouw is geen panacee, maar kan wel zijn bijdrage leveren

Paul bedankt het panel en iedereen voor de bijdragen en sluit de avond af.